

Лекція 14 ТЕОРЕТИЧНІ
АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ
ФІНАНСОВО-
КРЕДИТНИХ
ІНСТИТУТІВ СПРИЯННЯ
РОЗВИТКУ ЕКСПОРТУ

К.Е.Н., ДОЦЕНТ ВЕНГЕРСЬКА Н.С.

ПЛАН

- ◎ 1. Сутність та типологія інструментів експортного фінансування
- ◎ 2. Еволюція розвитку фінансово-кредитних інститутів сприяння розвитку експорту
- ◎ 3. Експортно-кредитні агентства: сутність, моделі та механізм функціонування

ЕКСПОРТНИЙ КРЕДИТ

- В умовах лібералізації торгівлі важливим напрямком розвитку експорту є його фінансування. В сучасній економічній літературі відсутня єдине визначення експортного фінансування. Відзначимо, що експортне фінансування в українській економічній літературі освітлено недостатньо повно. Різні економічні джерела пропонують використовувати терміни «експортне фінансування», «експортний кредит», «торгове фінансування», «структурне фінансування», «проектне фінансування» та надавати схожі економічні значення цих термінів.
- «Експортне фінансування» та «експортний кредит» в сфері міжнародних фінансів мають однакову економічну сутність (в подальшому поняття «фінансування» та «кредит» ми будемо вважати тотожними і використовувати як синоніми). Всі ці терміни можна розділити на три групи.
- Перша група:
 - експортний кредит - надання фінансових ресурсів або можливих відстрочених платежів для іноземного покупця;
 - експортний кредит - кредит для фінансування експортних поставок товарів;
 - експортне фінансування - фінансування експортних поставок, у тому числі з умовами надання покупцеві або продавцю кредитів, можливостей форфейтингу та факторингу;
 - фінансування експорту, експортне фінансування - операції, спрямовані на фінансове забезпечення експортних операцій; наприклад, надання позик експортерам, надання гарантій за експортними операціями, експортний факторинг і т. д.

ЕКСПОРТНИЙ КРЕДИТ

- ⦿ експортний кредит - кредит, наданий сторонами зовнішньоторгівельної угоди (експортером та імпортером) у процесі експорту. Експортний кредит представляє собою комерційний (товарний) кредит, наданий у вигляді відстрочки платежу або попередньої оплати товару;
- ⦿ експортний кредит - система продажу експортних товарів не за розрахунком, а в кредит. Експорт товарів виробничого призначення та споживчих товарів часто фінансується за допомогою торгових векселів, або короткострокового кредиту
- ⦿ експортний кредит - кредит, наданий покупцям або їх банку з метою фінансування продажів, як спосіб стимулювання експорту. Фірмовий експортний кредит надається від експортера, але не фінансується банком;
- ⦿ експортний кредит - це міжнародний кредит експортно-кредитного агентства, що видається безпосередньо банку країни-імпортера або через банк країни-експортера банку країни-імпортера для кредитування інвестиційних та товарних проектів та забезпеченого обов'язковим експортним страхуванням

ЕКСПОРТНІ КРЕДИТИ БУВАЮТЬ

- ⦿ короткостроковими - на термін до 1 року, використовуються для кредитування експорту споживчих товарів і сировини;
- ⦿ середньостроковими - на термін від 1 до 5 років, використовуються для кредитування експорту машин і устаткування;
- ⦿ довгостроковими - на строк понад 5 років, використовуються для кредитування експорту інвестиційних товарів і великих проектів.

СУБ'ЄКТ ТА ОБ'ЄКТ

- визначення експортного фінансування, зібравши його з усіх необхідних нижченаведених складових:
- суб'єкт: національні експортно-імпортні банки, комерційні банки та національні експортні кредитні агентства;
- об'єкт: експорт товарів та послуг.
- Таким чином, експортне фінансування - це міжнародне фінансування, що надається національним експортно-імпортним банком або комерційним банком з або без страхового покриття національним експортно-кредитним агентством, в інтересах імпортера або банку імпортера, з метою фінансування купівлі національних товарів і послуг.

ЕКСПОРТНА СУБСИДІЯ

- При вивченні терміна «експортне фінансування» в економічній літературі можна також зіткнутися з поняттям експортної субсидії.
- **Експортна субсидія** - це дотація виробнику або продавцю експортного товару, відшкодування частини витрат виробництва. Вона підвищує конкурентоспроможність виробника на зовнішньому ринку, стимулює розвиток експорту.
- Експортна субсидія застосовується у вигляді прямого фінансування науково-дослідних робіт для подальшого виробництва експортних товарів, фінансування модернізації виробництва та маркетингових досліджень, у вигляді підвищених норм амортизації, надання пільгових кредитів на розвиток експортного виробництва, гарантування експортних кредитів
- Тобто під експортної субсидією розуміється комплексна підтримка експортера на всіх стадіях виробництва, а експортне фінансування є частиною експортної субсидії.

ПОЛІТИКА СПРИЯННЯ ЕКСПОРТУ

- З метою сприяння експорту на національному рівні уряди держав здійснюють експортну політику, яка є важливим напрямом зовнішньоекономічної політики, зокрема проведення ефективної фінансової підтримки експорту, що дозволяє підтримувати рівновагу торговельного балансу та зменшувати боргове навантаження.
- Політика сприяння експорту включає будь-які заходи, що спрямовані на забезпечення стабільного розвитку та реалізації експортного потенціалу країни. Вона здійснюється через:
- **фінансову підтримку**, яка складається з надання фінансових послуг (кредитів, гарантій тощо) та прямого фінансування, зокрема, субсидії, гранти, відкриття спеціальних економічних зон, зон розвитку експорту, експортні кластери тощо;
- **інформаційну підтримку, консультації, проведення тренінгів, пошуку партнерів, налагодження зв'язків із новими експортерами, вихід на нові ринки тощо;**
- **інші заходи, що сприяють розвитку експорту**, що досягається завдяки членству в СОТ та різного роду регіональних торговельних угрупованнях (зонах вільної торгівлі, митних союзах тощо), а також підписанню двосторонніх домовленостей щодо надання привілейованого режиму торгівлі.

ПРАВИЛА ТА ВИМОГИ СОТ

- Правила та вимоги СОТ безпосередньо не регулюють політику сприяння експорту.
- СОТ опікується, в основному, наданням експортних субсидій. У контексті вимог СОТ надання експортних субсидій регулюється: Генеральною угодою з тарифів та торгівлі (ГАТТ); Угодою про субсидії та компенсаційні заходи; Угодою щодо сільського господарства.
- Відповідно до Угоди про субсидії та компенсаційні заходи, яка стосується несільськогосподарських товарів, використання експортних субсидій заборонено.
- Зокрема, стаття 3(а) забороняє субсидування експорту незалежно від того, чи є ця субсидія залежною від експорту “за законом, чи є такою на практиці”. Угодою щодо сільського господарства заборонено надавати експортні субсидії, якщо вони спеціально не названі в переліку зобов’язань країн-членів. Відповідно до Угоди про субсидії та компенсаторні заходи (УСКЗ) існують також так звані субсидії, що дають підставу для застосування заходів.
- Це означає, що субсидія дозволяється, якщо країна, яка подає скаргу, не доведе, що ця субсидія має негативний вплив на економіку цієї країни. Зазвичай, не викликає позовів державна підтримка: відкриття та діяльності закордонних представництв; дослідження ринків, послуг консультантів із маркетингу; відвідування інших країн з метою просування своєї продукції або запрошення покупців у свою країну з цією ж метою; послуг міжнародного зв’язку з представництвами та партнерами; надання зразків своєї продукції; участі в торгових виставках, ярмарках, семінарах; витрат на виробництво та/або розміщення рекламної продукції; участі в тендерах та підготовки тендерної документації; надання технічної інформації про свою продукцію.

2. ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ІНСТИТУТІВ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТУ

СТАНОВЛЕННЯ ПРОГРАМ ЕКСПОРТНОГО ФІНАНСУВАННЯ

- Експортне фінансування як окремий вид фінансового бізнесу і вид підтримки експорту існує понад 100 років. Для того щоб визначити характер використання експортного фінансування для певного історичного етапу, виділимо і дамо короткий опис його розвитку, які безпосередньо пов'язані з функціонуванням експортно-кредитних агентств (ЕКА).
- Становлення програм експортного фінансування. Перші в світі програми страхування експортного кредиту пропонувалися в 1906 р. агентством «Федерал» в Швейцарії. Перші урядові страхові програми експортного кредиту були сформовані в Сполученому Королівстві в 1919 році. Передумовами для цього служила необхідність в ліквідації безробіття, у відновленні експортної торгівлі, яка була припинена після Першої світової війни.
- Крім страхування експортного кредиту британський уряд затвердив торгову фінансову програму, яка передбачала шестирічне фінансування експорту за пільговою ставкою - на 1% вище за рівень процентної ставки Банку Англії або мінімуму в 8% [30]. Даними програмами займалося Міністерство торгівлі за участю Казначейства з розрахунком на те, що дохід повинен бути достатнім, щоб покрити можливі збитки.

- Оскільки швейцарські та британські програми виправдали себе, інші країни також усвідомили ефективність й потребу в цьому виді урядової стимуляції торгівлі. Відповідно, кілька інших європейських країн створили гарантійні та страхові системи експортного фінансування: Бельгія (1921), Данія (1922), Нідерланди (1923), Фінляндія (1925), Німеччина (1926), Австрія та Італія (1927), Франція і Іспанія (1928) і Норвегія (1929).
- Головним логічним поясненням для створення таких програм було те, що вони повинні були відновити експортну торгівлю та галузі промисловості, спустошені Першою світовою війною, а також полегшити експорт в Радянський Союз - країну, яка представляла собою певний ризик для західноєвропейського бізнесу і якій були потрібні кредити.

- Період функціонування програм фінансової експортної підтримки під час Великої депресії. Почався цей період з 1929 року і ознаменувався створенням національної організації, яка почала регулювати дані програми. Початок Великої депресії послужило новим стимулом для створення офіційної програми експортного кредиту, гарантії і страхування з метою підтримки на високому рівні потоків торгівлі та зайнятості населення. Протягом 1930-х рр. такі країни встановили такі програми: Японія (1930), Латвія і Польща (1931), Швеція (1933), Сполучені Штати Америки (1934) та Ірландія (1935).
- Експортно-імпортний банк (ЕІБ) США створений в лютому 1934 року для кредитування торгівлі з СРСР. Однак прагнення США використовувати цей банк для тиску на СРСР, вимоги виплати боргів царського і Тимчасового урядів привели до припинення його діяльності. На його базі в березні 1934 був заснований другий ЕІБ для обслуговування торгівлі з Кубою, а в травні 1936 р обидва банки були об'єднані. До другої світової війни ЕІБ не грав істотної ролі. Необхідно відзначити, що у Сполучених Штатів Америки в перші тридцять років функціонування Експортно-імпортного банку (Ексімбанку) були тільки офіційні програми прямої кредитної підтримки, а не гарантування та страхування кредитів. Інші країни орієнтувалися переважно на гарантії та страхування з резервної знижкою, що надаються комерційним банкам з метою зменшення процентної ставки.

- В 1934 була заснована нова міжнародна організація Бернський Союз (Міжнародний союз страховиків кредиту та інвестицій). Її метою було сприяння співробітництву серед національних страховиків експортного кредиту, обмін інформацією про імпортерів і країни, вирішення технічних питань, підвищення рівня компетентності держав-членів. Зараз Бернський союз - міжнародна некомерційна торгова асоціація, що представляє індустрію страхування світової експортно-кредитної та інвестиційної діяльності [32].
- До середини 1930-х рр. більшість ЕКА належало повністю державам. Однак чотири з них могли бути класифіковані як «напівприватні» (Чехословаччина, Німеччина, Нідерланди та Іспанія) і керувалися приватними фірмами з урядовою фінансовою та адміністративною допомогою.

- У 1990-і рр. спостерігався найінтенсивніше зростання офіційних ЕКА. По всій території Центральної та Східної Європи, а також на території колишнього Радянського Союзу формувалися нові ЕКА. Такі агентства були сформовані в Угорщині, Литві, Польщі, Росії, Словаччини та Словенії.
- У Казахстані, Україні та деяких інших країнах зовнішньоторговельні банки реформувалися з метою обслуговування експортних програм. У Латинській Америці кілька країн повторно формували свої структури експортних фінансових агентств.
- Такі країни, як Бразилія, Колумбія, Венесуела і Чилі, надали можливість іноземним приватним компаніям брати участь у страхуванні свого експорту. В Африці був сформований регіональний експортно-імпортний банк з метою сприяння розвитку національних ЕКА. В Азії - в Китаї і Таїланді - були засновані експортно-імпортні банки, які дозволили об'єднати і збільшити динамічний зростання експорту орієнтованих галузей.
- Приватне страхування експортних кредитів набуло розвитку в 50-60 роки ХХ ст., Коли в Західній Європі політичні ризики поступово втратили своє значення, а на перший план вийшли комерційні ризики. В даний час саме Європа є центром приватного страхування експортних кредитів. На цей регіон, за різними підрахунками, припадає близько 80-85% щорічно підписуються премій по страхуванню експортних кредитів

ТАБЛИЦЯ 1 ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ІНСТИТУТІВ СПРИЯННЯ ЕКСПОРТУ В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ 1900-2018 РР.

Назва періоду	Роки	Країни, у яких були створені ЕКА або створені міжнародні організації
I. Становлення програм експортного фінансування	1900-1929 рр.	Велика Британія, Німеччина, Нідерланди, Норвегія
II. Період функціонування програм фінансової експортної підтримки під час Великої депресії	1929-1936 рр.	США, Мексика, Швейцарія, Швеція
III. Період функціонування програм фінансової експортної підтримки під час Другої світової війни	1939-1945 рр.	Канада, Австрія, Франція, Італія
IV. Період функціонування програм фінансової експортної підтримки після Другої світової війни.	1950-ті та 1960-ті роки	Японія, Фінляндія, Бельгія, Індія, Ізраїль, Південно-Африканська Республіка, Гонконг
V. Період активного формування програм фінансової експортної підтримки в країнах, що розвиваються	1970-ті-2000-ті роки	Австралія, Данія, Корея, Тайвань, Португалія, Іспанія, Шрі-Ланка Єгипет, Ямайка, Утворення Празького клубу, Туреччина, Китай, Індонезія, Нігерія, Колумбія, Румунія, Таїланд, Філіппіни, Малайзія, Угорщина, Боснія, Словенія, Словаччина, Болгарія, Чехія, Польща, Сінгапур, Бразилія, Нова Зеландія, Пакистан, Македонія, В'єтнам, Бангладеш
VI. Функціонування програм фінансової експортної підтримки в період великого торгового спаду після 2008 р	2008-2011 рр.	Перегляд процедури страхування кредитів
VII. Період усунення кризових наслідків і збільшення обсягів експортного фінансування	2015 р. – по теперішній час	Бернський Союз налічує 85 членів; Спільна нарада Бернського союзу та Празького клубу.

СТРАХУВАННЯ ЕКСПОРТНИХ КРЕДИТІВ БЕРНСЬКИМ СОЮЗОМ

Таблиця 2 - Страхування середньо-/довгострокових кредитів за видами ризиків у 2015-2016 рр.

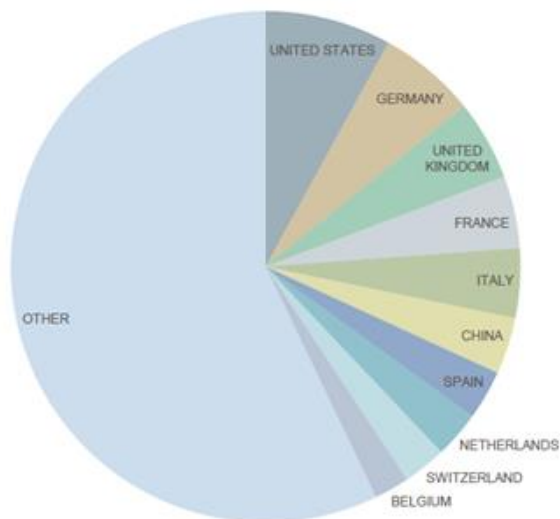
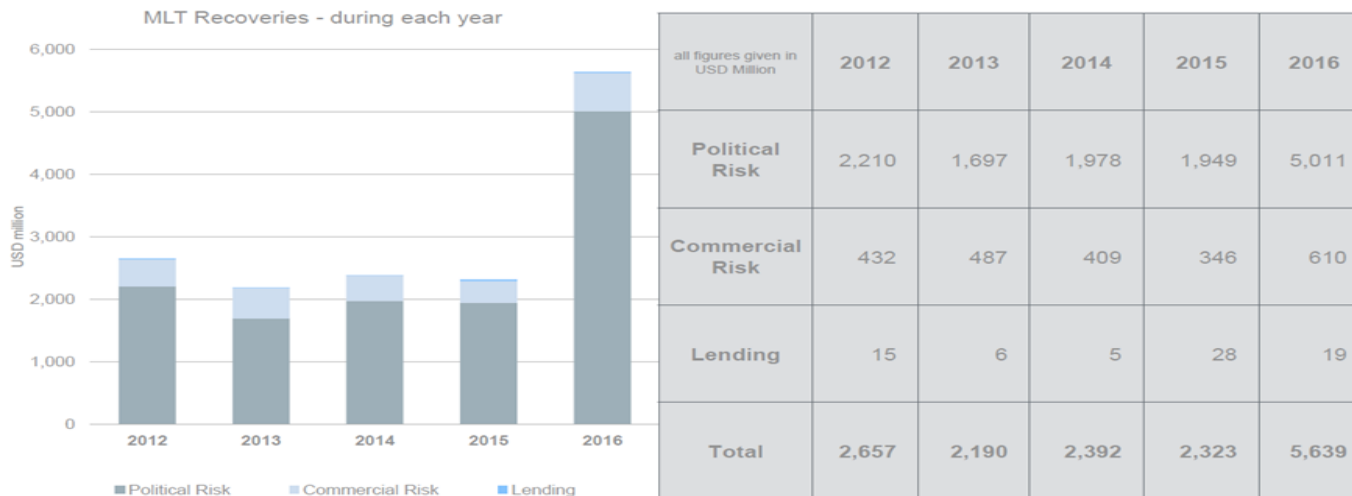

Рис. 1 - Страхування короткострокових кредитів у 2015-2016 рр.

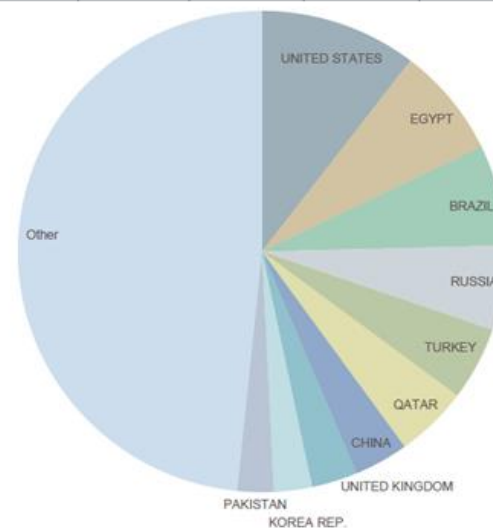

Рис. 2 - Страхування середньострокових кредитів у 2015-2016 рр.

З ЕКСПОРТНО-КРЕДИТНІ АГЕНТСТВА: СУТНІСТЬ, МОДЕЛІ ТА МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ

ЕКСПОРТНО-КРЕДИТНІ АГЕНТСТВА

Таблиця 3 - Функції експортно-кредитних організацій

Назва (країна)	Форма власності	Види послуг	Ризики, що покриваються (макс. процент страхового покриття)
Euler Hermes (Німеччина)	Приватна компанія. Працює від імені держави.	Страховання політичних і комерційних ризиків. надання гарантій і поручительств експортерам.	політичні (До 90%) комерційні (До 90%)
COFACE (Франція)	Приватна компанія. Працює від імені держави.	Страховання експортних кредитів. Страховання ризиків інвесторів.	Політичні (90%) Комерційні (85%) валютні
Eximbank (США)	Державна організація	Надання гарантій експортерам. Страховання експортних угод. Видача кредитів під експортні контракти.	політичні (До 100%) комерційні (До 100%)
OPIC (США)	Державна організація	Страховання інвестицій від політичних ризиків.	Політичні
Sinosure (Китай)	Державна організація	Страховання ризиків експортерів. Надання гарантій експортерам. Страховання ризиків інвесторів. Страховання передоплати за імпорт.	Політичні (95%) Комерційні (90%)
ASHRA (Ізраїль)	Державна компанія	Страховання ризиків експортерів. Надання гарантій експортерам. Страховання ризиків інвесторів.	Політичні (95%) Комерційні (90%)
Белексімгарант (Білорусь)	Державна компанія	Страховання експортних ризиків. Страховання інвестицій.	політичні комерційні

- Експортно-кредитні агентства - це окремі страхові агентства, банки або департаменти міністерств, які реалізують державну політику підтримки експорту шляхом здійснення страхування експортних політичних і комерційних ризиків та надання гарантій з метою забезпечення конкурентоспроможних умов просування продукції/послуг своїх фірм на міжнародні ринки та стимулюють і забезпечують гарантії інвестицій за кордон

ФУНКЦІЇ ЕКА

- Не існує «ідеального зразка» або навіть «типової моделі» експортного кредитного агентства. Ще в 1963 році в рамках Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСД) було прописано регуляції щодо експортного кредитування (OECD export credit arrangement). З того часу, звісно, багато чого змінилося, але умовно можна розділити функції ЕКА за такими напрямками:
- **Страхова діяльність** - комплексне агентство з підтримки експорту страхує діяльність своїх експортерів. Це дозволяє здешевити кредитний ресурс для виробника на стадії виробництва продукції та надає впевненість іноземному покупцю в тому, що контракт буде дійсно виконано (приклад - Euler Hermes). Варто зауважити, що агентство бере за це плату у розмірі до 10% від суми контракту. Ця комісія сплачується з кредитних коштів і вже під зменшену відсоткову ставку, що зазвичай влаштовує бізнес;
- **Фінансування**. «У світі є дві моделі агентств із розвитку експорту: північноамериканська (USEXIM, EDC) та європейська (Euler Hermes, Coface, Atradius). Північноамериканські ЕКА - це банки, які можуть напряду фінансувати. В Європі ЕКА працюють разом із локальними банками і самостійно не кредитують. Вони страхують ризики невиконання контрагентами зобов'язань за договором купівлі-продажу. Структурно все виглядає так, але якщо дивитися глибше, то в тій же Німеччині існує АКА Банк (Ausfuhrkredit-Gesellschaft mbH), який у перекладі з німецької називається банком з фінансування експорту;
- **Консалтингові послуги** - надання інформаційної підтримки експортерів та іншим інститутам.

- на ринку страхування експортних кредитів економічно розвинених країн можна виділити наступних основних учасників-страховиків:
 - державні агентства (напівдержавні компанії або компанії, уповноважені державою і діючі від його імені), що займаються страхуванням експортних кредитів і наданням гарантій від імені держави.
 - Типовими послугами, наданими практично всіма державними страховиками розвинених країн, є страхування експортних кредитів, надання різних видів гарантій, страхування зарубіжних інвестицій, проектне фінансування. Відповідно до особливостей економічного розвитку кожної окремої країни державою розробляються специфічні послуги, наприклад, у Великій Британії - послуги державного перестраховування деяких зовнішньоторговельних контрактів, застрахованих на приватному ринку страхування експортних кредитів, в Іспанії - страхування кредитів, що надаються у внутрішній торгівлі, в США - надання послуг прямого кредитування експортерів, фінансування приватних інвестиційних фондів, представлення інтересів експортерів за кордоном.;
 - приватних страховиків, що займаються страхуванням експортних кредитів і наданням гарантій від свого імені (страхові компанії, що входять в міжнародні групи страховиків експортних кредитів, і дрібні національні страховики). Приватні страхові компанії, а саме компанії «великої трійки» (Euler Hermes, Atradius, Soface), надають схожий перелік послуг практично у всіх країнах, де мають свої представництва. Серед типових для таких компаній послуг можна виділити страхування експортних кредитів постачальника, надання гарантій та інкасування заборгованостей за торговельними операціями. У той же час кожна з компаній надає і специфічні послуги, розроблені з урахуванням потреб своїх клієнтів. Для Euler Hermes це оцінка торгових портфелів і страхування на випадок порушення зобов'язань, для Atradius - форфейтинг, консалтинг і електронні рішення, для Soface - факторинг, надання кредитної інформації, рейтингування та проведення програм навчання.
 - міжнародні об'єднання (клуби, асоціації) страховиків експортних кредитів (основні цілі їх діяльності - створення і використання узгоджених умов страхування експортних кредитів, обмін інформацією, експертними знаннями, консультування своїх членів з питань страхування експортних кредитів) [45].

НАЙБІЛЬШ ВЕЛИКИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ АГЕНТСТВ ПО ЕКСПОРТНОМУ КРЕДИТУВАННЮ Є:

- ◉ **Експортна кредитна група** - група представників урядів і агентств по експортному кредитуванню в рамках ОЕСР, яка регулює надання середньострокових експортних кредитів на 2 і більше років. У числі умов, які члени групи взяли на себе зобов'язання дотримуватися, такі: оплата готівкою щонайменше 15% вартості експортного контракту; виплата за кредитами повинна відбуватися через регулярні проміжки часу протягом 5 років щодо багатими і протягом 10 років усіма іншими країнами; мінімальні ставки відсотка по кредитах повинні бути пов'язані з ринковими ставками, мінімальна частка пільгового компонента в кредиті - 35% для найменш розвинених країн.
- ◉ **Бернський союз** - Міжнародний союз страхування кредитів і інвестицій - дорадчий орган агентств по експортному кредитуванню, службовець місцем обміну інформацією в області короткострокового експортного кредитування. Празький клуб, так само як і Бернський союз, є міжнародним об'єднанням страховиків експортних кредитів і інвестицій.

МЕХАНІЗМ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКА

Рис. 3 - Механізм діяльності ЕКА

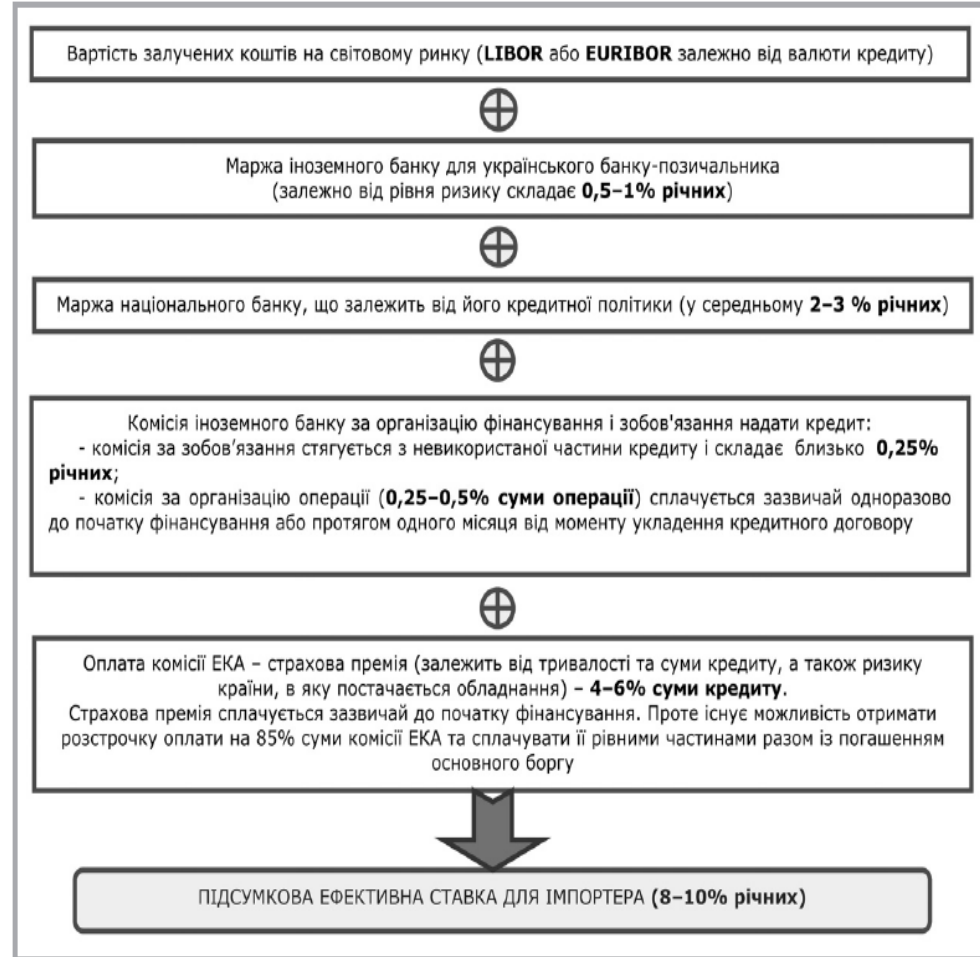

Рис. 4 - Вартість фінансування за участю ЕКА